

Nota bene op de dag waarop Joris Luyendijk zijn Johan de Witt lezing bij de organisatie moet inleveren, stapt uw interviewer naar binnen bij Luyendijk's kantoor aan de Amsterdamse Wallen, ergens tussen sexshop Caligula ("we make you the best price") en The Erotic Cellar ("Cabines, Leather, Specials"). Het is een sombere dag, en uw interviewer is in verwarring: moet Joris Luyendijk niet schrijven aan zijn lezing? Het persbericht kondigt aan dat de schrijver-journalist in de alweer negentiende Johan de Wittlezing onder de titel 'de noodzaak van een nieuwe journalistiek' op de 'dramademocratie' zal ingaan. "Berichtgeving lijkt zich op incidenten te richten," meldt het persbericht. "En diepgang en achtergrondverhalen komen hierdoor minder aan bod. Een discussie over al dan niet noodzakelijke, aangepaste verslaggeving".

In zijn kantoor zucht Luyendijk diep en roert in zijn groene thee: 'Ach ja, die persberichten. De problemen met journalistiek en verslaggeving liggen veel dieper. De suggestie wordt nu gewekt dat het vroeger allemaal okay was, helaas hebben we nu een dramademocratie en dramaverslaggeving. *Quatsch!*'

Quatsch?

Quatsch! Heerlijk woord hè? Ik denk dat het vroeger niet beter was. Ik denk wel dat journalistiek toen althans iets beter was toegesneden op de samenleving. Maar *be real*, de verslaggeving in de jaren tachtig over de gevolgen van immigratie naar Nederland... Daarvan kun je toch niet zeggen dat die adequaat was.

Wat doe ik hier?

Wat u hier doet? U stelt mij vragen over de toekomst van de journalistiek, en ik geef u antwoorden.

Maar ik ben u.

Ja dat weet ik ook wel, wie denk je dat *ik* ben? Gekke Henkie? Het is een vorm.

Een vorm...

Kijk, een lezing geven in een kerk vol mensen is prachtig. Ik in een mooi pak, zeventuizend woorden oplepelen van een velletje, en dan alle mensen klappen en discussie en iedereen gesterkt naar huis. Prachtig, althans 500 jaar geleden. Toen kon vrijwel niemand lezen of schrijven, papier en inkt waren kostbaar, drukken was ingewikkeld... Onder die omstandigheden was het zinvol om honderden mensen in een kerk bijeen te drijven en hen te laten luisteren naar een voorgelezen tekst. Maar in de 21e eeuw... Bijna iedereen is alfabeet, en teksten verspreid je kosteloos via het internet. Waarschijnlijk hebben vrijwel alle aanwezigen zich opgegeven via e-mail. Stuur ze de tekst digitaal. Drie kwartier luisteren naar een persoon die een tekst voorleest, kunt u zich iets voorstellen dat nog saaier is?

Journalistiek over het milieu?

Touché, komen we nog op.

U heeft helemaal gelijk wat betreft de saaiheid van lezingen, meneer Luyendijk, je moet wel gek zijn om daar nog heen te gaan. Waarom houdt iedereen vast aan zo'n achterhaalde vorm?

Tja, die vraag stel ik me dus ook over de journalistiek. Waarom gaat het nog steeds zoals het gaat, terwijl de wereld radicaal is veranderd, en nieuwe technologie allerlei beperkingen heeft opgeheven? Kennelijk is het zo dat wanneer iets eenmaal "zus" gaat, het heel moeilijk wordt gevonden om daarna "zo" te doen. Helemaal in een egalitair prachtland als het onze waar alles

moet met consensus, en de ketting dus nooit progressiever kan zijn dan de meest behoudende schakel.

Mooie beeldspraak.

Valt mee, maar dat is het voordeel van geschreven boven voorgelezen tekst: lezers kunnen bij een manke metafoor even pauzeren, nadenken, en dan weer verder. Ik denk trouwens dat ook wordt volgehouden aan die vorm, omdat je zo'n lezing soms kwijt kunt op een opiniepagina van een grote krant, wat weer gratis publiciteit oplevert voor de Johan de Witt lezing. Een stukje zichtbaarheid naar de Dordtenaren toe.

U gaat deze tekst niet voorlezen?

Nee man, hij wordt toch gedrukt? Laat mensen hem gewoon een keer rustig thuis, in het begin van de avond voordat ze dronken zijn, tot zich nemen. Of nog beter, laat ze het vooraf lezen, zodat ze er al over hebben kunnen nadenken en de discussie achteraf ergens over gaat.

Van die mensen die tijdens de discussie een vraag beginnen met 'ik heb uw boek niet gelezen maar...'

Ter plaatse afschieten.

Dat bedoelt u figuurlijk. Laten we het hebben over de toekomst van de journalistiek. Daarover heeft u proberen na te nadenken, maar in plaats van uw overwegingen in een lezing te gieten, stort u ze nu over mij uit?

In de hoop dat ik aldus minder parmantig hoef te formuleren, dat het beter leesbaar is, misschien beter blijft hangen, en ik mijn beweringen kan verrijken met eigen twijfels en onzekerheden. De wereld is maakbaar noch kenbaar. Wie dan op hoge toon in een lezing een dichtgespijkerd beeld van die wereld geeft, maakt zich schuldig aan... Nou ja, aan iets dat ik afkeur met grote afkeuring.

Iemand met zo'n vacuüm gezogen wereldbeeld leeft nog in de 20e eeuw...

In de 19e, eerder. Begin 20e eeuw hebben de kunst, filosofie, taalkunde en wetenschap afgerekend met de waarheid, althans met de hoop die objectief te kunnen weergeven. Alleen in de journalistiek wordt hier nog in geloofd en mee geschermd.

Hoe komt dat?

Ik heb wel eens iemand horen suggereren dat de oorzaak ligt in de gebrekkige opleiding van het huidige journalistieke establishment.

Een nogal arrogante, om niet te zeggen elitaire bewering.

Precies, en dus keur ik hem af met grote afkeuring. Alsjeblieft zeg, elitair doen, dat vind ik zo volks.

Maar die elitaire persoon zocht dus de oorzaak voor het geloof in Objectieve Waarheid bij het journalistieke establishment bij...

Bij het feit dat ze niet zijn afgestudeerd, brrr, wat een elitair idee. Een beetje kennis zou schadelijker zijn dan geen kennis. Daarbij komt dat gesjeesde studenten bijna nooit het vak wetenschapsfilosofie hebben gevolgd, want dat zit vaak laat in de studie. Ze hebben geen scriptie voltooid, en laat die scriptie nu precies het moment zijn waarop je gaat zien wat er bedoeld werd bij wetenschapsfilosofie

U bent wel hard.

Nee die elitaire persoon is hard. De waarheid is hard voor hen die ermee om hun oren moeten worden geslagen. *It only hurts if you think it's true.*

De waarheid bestond toch niet?

Grapjas. In 2003 heb ik een boek gepubliceerd, Het Zijn Net Mensen, over de beperkingen van de traditionele journalistiek. Daarin pas ik al die ABC'tjes uit de kunst, taalkunde en wetenschapsfilosofie over Objectieve Waarheid toe op de praktijk van de Midden-Oosten journalistiek. Allerlei oudere collega's gingen steigeren, en in debatten merkte ik dat hoofdredacteuren gewoon geen idee hadden waarover ik het had. "Wij gaan over waarheidsvinding en die waarheid geven we objectief weer". Dat geloven ze echt, sla hun reacties in de Volkskrant er maar op na.

Zeg eens iets interessants.

Het gaat niet goed met de journalistiek, en je moet een fascist zijn om hierover de schouders op te halen. Misschien dat we in de toekomst ontdekken dat het zonder kan, maar de recente geschiedenis suggereert dat een democratisch bestel niet kan functioneren zonder geloofwaardige media met een kritische massa aan lezers, kijkers en luisteraars. Het zijn de grote kwaliteitsmedia die met hun zoeklichten andere machten in de samenleving scherp houden, en die tegelijkertijd aan burgers de kennis leveren die ze nodig hebben in het stemhokje en bij hun verantwoordelijke consumentenbestedingen.

Ik denk dat de journalistiek is blijven steken in de jaren tachtig. Het probleem is niet dat journalisten onvoldoende hun best doen, naar mijn indruk is het een van de hardst werkende beroepsgroepen. Het probleem is dat ze zich kapot werken aan een deels achterhaalde opdracht.

De wereld is fundamenteel veranderd, en daarbij horen andere methodes van informatie vergaring en weergave. Tot nu toe reageren hoofdredacties op de crisis in hun 'industrie' door vast te houden aan de oude methodes, genres en conventies, maar dan met steeds grotere foto's en steeds minder tekst - wat wel het model 'NRC Nijntje' is genoemd. Wegvallende inkomsten proberen diezelfde hoofdredacties te compenseren met de verkoop van wijn, DVD's en cruises.

Dit is een heilloze weg, waarbij de noodzakelijke revolutionaire vernieuwingen uitblijven en in plaats daarvan wordt ingeteerd op de in decennia moeizaam opgebouwde betrouwbaarheid van 'het merk' De Volkskrant of NRC. We moeten het vak van de journalistiek heruitvinden, en weer leren ons hoofd financieel boven water te houden met de verkoop van waar we goed in zijn: informatie en inzicht.

Pfff.

Dat waren de eerste 250 woorden van mijn oorspronkelijke lezing. Begrijpt u waarom ik u heb laten komen?

Laten we de boel afbakenen, wat bedoelt u met 'de media' en 'de journalistiek'?

De kwaliteitskranten, want alleen die hebben de pretentie dat ze de hele wereld bestrijken. TV journaals doen goed werk, soms, maar een uitzending blijft een collectie nummertjes, fataal beperkt door de regel dat als ergens geen beeld van is, er veel minder snel een verhaal van is te maken. Bovendien hebben Journaals in de verste verte niet de specialisten in huis die de kwaliteitskranten, nog, hebben. Het is een publiek geheim dat de informatieve programma's van de publieke omroep, radio en TV, inhoudelijk in zeer grote mate steunen op wat de kwaliteitskranten brengen.

Ik denk dat wanneer die kwaliteitskranten zich heruitvinden, zij daar op hun sites bijna vanzelf TV en radioprogramma's aan zullen toevoegen, want sommige informatie draag je nu eenmaal het best over met beeld, anderen juist met geschreven of gesproken woord. Dan blaas je de publieke omroep weg, tenzij ook die zich opnieuw uitvindt. Het zou geweldig zijn als de VPRO en NRC samengingen.

Gaat het echt zo slecht met de kranten?

Er gaan dagelijks nog steeds 3,7 miljoen betaalde kranten over de mat in Nederland. Dus 3,7 miljoen huishoudens hebben zo'n ding, dat is heel erg veel, althans in vergelijking met andere landen. Maar het betekent ook dat meer dan de helft van de huishoudens zonder krant zit. Bovendien: Wat staat er nog in die kranten? Hoe goed worden ze nog gelezen? En buiten Nederland zijn de klappen al enorm. Nog een stukje uit mijn lezing?

Heb ik een keus...

Wereldwijd hebben bezuinigingsgolven redacties gedecimeerd, en kranten van soms meer dan honderd jaar oud gaan op de fles. Internetsites en extra edities eisen meer productie van krimpende redacties, adverteerders trekken naar het web, en het abonneebestand vergrijsst. De gemiddelde lezer van NRC is vijftig plus, en terwijl het bestand van de Volkskrant in de jaren tachtig voor een kwart uit studenten bestond, valt het aandeel van die groep nu in de categorie 'niet meetbaar'. Uit lezersonderzoek blijkt dat veel lezers in twintig minuten door hun krant heen zijn.

Iedere andere industrie of politieke partij die op deze manier wegzakt, zou door journalisten ongenadig met de voeten tegen het vuur worden gehouden. Maar wie controleert de controleurs? Het is nogal wat om in je eigen krant een serie vernietigende stukken te schrijven over het beleid van... je eigen krant. Zo ontberen de media de tucht van het vrije woord en het zoeklicht dat andere machten in de samenleving scherp houdt. En om het nog erger te maken missen kranten ook nog de tucht van de vrije markt. Kranten zijn net als TV-journaals, oliemaatschappijen, autofabrikanten en de banken oligopolies die de markt onder elkaar verdelen. Wat je zou willen is dat iedereen een krant kon beginnen, zodat honderden concurrerende experimenten zich op de markt konden bewijzen. De realiteit is dat het opzetten van een nieuwe krant inclusief distributie tientallen miljoenen kost. Dus heb je investeerders nodig, die willen veilig rendement en dat betekent dat ze zullen aandringen op de beproefde methodes. Zoals Stichting Dordtse Academie bij de oprichting negentien jaar geleden dacht: weet je wat we doen? We gaan lezingen houden. Dat doen andere stichtingen ook, en bij hen werkt het dus bij ons vast ook.

Als mensen heel ander soort kranten wilden, zouden die er toch wel zijn?

Dat zeggen conservatieve hoofdredacteuren altijd, ja. Maar de veronderstelling dat mensen gewoon de kranten willen zoals deze er nu uitzien, is precies dat: een veronderstelling. Als de supermarkt als broodbeleg slechts de keus biedt uit zes soorten pindakaas, kun je uit het koopgedrag van consumenten niet concluderen dat mensen op hun bammetjes gewoon geen jam of stroop willen.

In deze tijd van globalisering zijn we voor onze financiële, medische en economisch welzijn meer dan ooit afhankelijk van de rest van de wereld, en dan zouden mensen over die rest van de wereld geen informatie willen? *Interest* in het Engels betekent niet voor niets zowel 'belang' als 'belangstelling'.

Het betekent ook rente.

Jaja, maar dat past niet in mijn verhaal.

We zitten nu op een derde van uw betoog. U zegt: dit is een belangrijk onderwerp, en u zegt: het gaat niet goed. Volgens de wetten van de retorica gaat u nu uitleggen hoe dit komt, en daarna wat u eraan zou willen doen.

Ik zie sinds de jaren tachtig op zijn minst vijf grote veranderingen, die soms los van elkaar staan maar wel in elkaar grijpen. De samenleving waarover journalisten berichten zit wezenlijk anders in elkaar dan vroeger, de toegang tot de processen in die samenleving is veranderd, het medialandschap waarin journalisten opereren is niet meer hetzelfde, de technologie waarmee informatie wordt verzameld en overgedragen is onherkenbaar getransformeerd en tenslotte is de lezer niet meer dezelfde als in de jaren tachtig.

Vijf parafrazen voor 'veranderd', u bent er maar druk mee. Laat me raden: u gaat nu deze veranderingen in enig detail langslopen, in de hoop dat uit een diagnose van de huidige situatie de logica blijkt van de verderop voorgestelde behandelingwijzen.

Veel journalisten lijken hun methodes en genres te zien als tijdloos, als een gereedschapskist die je ongeacht plaats en tijd kunt uitpakken om aan de slag te gaan. En nogal wat lijken de indelingen van redacties in binnen- en buitenland, sport, economie en kunst als tijdloos te zien, net als de verdeling van correspondenten over landen. Ook de indeling van een krantenpagina in nieuwsbericht, analyse, reportage en column zit erg vast in de hoofden. Al deze aannames moeten denk ik overboord, of in ieder geval opnieuw tegen het licht worden gehouden.

Bijvoorbeeld:

Neem de eis dat alleen controleerbare informatie de krant in kan, *check* en *double-check*. In dat boek *Het Zijn Net Mensen* heb ik geprobeerd te laten zien hoe dergelijke journalistieke eisen van verifieerbaarheid en hoor-en-wederhoor hopeloos vertekenende resultaten opleveren in niet-democratische contexten zoals Arabische dictaturen of de Afghaanse anarchie.

De traditionele journalistieke methode probeert ervoor te zorgen dat informatie klopt. Dat betekent dat je moet controleren, maar dit kan niet in systemen die juist overleven bij de gratie van hun intransparantie - dictaturen - of waar überhaupt geen systeem van verificatie meer is - anarchie. Pas als je aanvaardt dat je in Uruzgan bijna niks naar boven krijgt dat controlebaar is, ga je nadenken over onorthodoxe vormen om toch waardevolle dingen over dat gebied te vertellen.

En dan denk ik aan...

Er zijn 30.000 Nederlanders met Afghaanse wortels. Je zoekt er honderd met familie in Uruzgan, en die laat je iedere maand bellen met een gestandaardiseerde lijst vragen, bijvoorbeeld: zien uw burens verschil tussen de Amerikanen en de Nederlanders? Waarom denken mensen om u heen dat Nederland in Uruzgan zit? Gaat het de laatste maand beter of slechter in uw gebied? Als je zulke vragen een aantal maanden stelt, kun je patronen ontwaren. En als je die patronen met je lezers deelt *nadat* je hebt uitgelegd waarom de klassieke opiniepeilingen in zo'n gebied niet werken, krijg je denk ik boeiende informatie, op voorwaarde dat je er zelf de slagen om de arm bijlevert en zegt: misschien is deze informatie niet representatief of zijn we genept door die honderd Afghanen, dus let op, maar het is denken wij toch een goede hoewel feilbare aanvulling op de beweringen van Defensie en de Navo.

Je kunt ook de Afghaanse tv monitoren, en de Pakistaanse radio. Dat giet je in een verhaal: 'beste lezer, we kunnen niet weten wat mensen in Uruzgan denken over de Nederlandse troepen, maar dit is wat ze horen op hun radiostations: puntje puntje puntje'

Waarom gebeurt zo iets niet al?

Hier en daar gebeuren dingen. Maar het is nog steeds zo dat *als* er al iemand op Nederlandse redacties Pashtun spreekt, of Dari, of Urdu, of Koerdisch of Perzisch, dit de schoonmaker is. Minstens zo kwalijk: er zit niet één Nederlandse correspondent full-time in Kaboel. Dan veroordeel je jezelf dus tot de informatiestroom van Defensie en de Navo. Wij zijn in oorlog, en dan hebben we tientallen miljoenen over voor de verslaggeving over Olympische Spelen, maar niet een paar ton voor een goed bureau in Kaboel. We hebben Srebrenica beleefd, toen de situatie op de grond radicaal anders bleek dan hij van afstand scheen en dan wat politiek en Defensie beweerden, dat was een internationale afgang, en wat doen we in Afghanistan? We gaan weer varen op Defensie en van grote afstand toekijken...

Gaat u weer rustig zitten en neemt een slokje van die groene thee. Deze punten heeft u al vaker gemaakt, en mensen als Arnold Karskens en anderen ook, en jullie worden beleefd genegeerd. Bij mijn weten is geen enkele hoofdredacteur ooit echt kritisch ondervraagd waarom hij niet met zijn krant in Kaboel zit. De Nederlandse Vereniging voor Journalisten, en hun blaadje, laat dit al jaren liggen.

Wist je dat van de NVJ ook voorlichters lid mogen worden?

Wie interviewt hier eigenlijk wie?

A propos. Ik wil hier verder spreken over de *check* en *double-check* methodes van Wie, Wat, Waar, Wanneer, Hoe en Waarom. Ik wil naar een fundamentele vraag bij journalistiek: Waarom moet de lezer iets weten? Op basis waarvan komt een redactie tot zijn keuzes voor onderwerpen en invalshoeken?

Dit is denk de eerste olifant in de kamer: media hebben definitiemacht, doordat ze met hun keuze in onderwerpen en invalshoeken impliciet aangeven wat belangrijk is, en wat niet, en wat bij zo'n onderwerp de meest prangende Vragen en te horen partijen zijn. Ik denk dat die definitiemacht vroeger minder speelde, omdat we toen in een veel overzichtelijker wereld leefden, waarin de journalistieke keuzes meer voor de hand lag. Maar dat is voorbij en dus denkt de lezer bij een bericht over de verkiezingen in Nigeria: waarom moet ik dit weten? Wat ontbreekt in mijn wereldbeeld als ik *niet* weet wie er in Nigeria de baas wordt?

Ik stel voor dat u nu in hinkstapsprong onze samenleving tot de jaren tachtig schetst, om duidelijk te maken hoe u hierop komt.

Tot 1989 werd onze blik op de wereld in grote lijnen geordend door een conflict tussen twee staten, de Sovjet-Unie en de Verenigde Staten van Amerika. Deze strijd had als inzet een nucleaire holocaust, en ging over leven en dood, vrijheid en onderdrukking. Op de achtergrond speelde een ideologische tegenstelling tussen de vrije markt democratie en de communistische dictatuur, oftewel kapitalisme in zijn gematigde vorm en socialisme in zijn extreme vorm.

Deze tweedelingen boden het handvat tot begrip van de wereld. Je wilde weten wie de verkiezingen had gewonnen in El Salvador, Spanje of Nigeria, want die uitslagen hadden gevolg voor de strijd met het Kremlin. Ook op nationaal niveau kon je iedere gebeurtenis een plaats geven binnen het schema: is dit goed voor links of voor rechts? Mensen verwachtten veel van de politiek in die tijd. De politiek had ook veel te zeggen, en viel redelijk helder uiteen in een centrum rechtse of een centrum linkse meerderheid.

Tijd voor een voorbeeld.

Vergelijk de situatie van toen met die in Israel en de Palestijnse gebieden nu: dat conflict is zo verslavend interessant omdat je in laatste instantie iedere gebeurtenis kunt plaatsen in het kader: voor welke van de strijdende partijen is dit goed? Zo was na de aanslagen van 11

september meteen de vraag onder diplomaten en journalisten: gaat Israel hiervan profiteren doordat de focus komt op terrorisme? Of gaan de Palestijnen omdat de focus komt op het Amerikaanse buitenlandse beleid waartegen deze aanslagen verzet claimen te zijn? *Cui bono*? Zodra je een helder, allesoverheersend conflict hebt tussen twee omliggende kampen kunnen lezers zich met één van die kampen identificeren, en kun je als journalist het belang van ontwikkelingen afmeten aan die vraag: wie profiteert, en in welke mate? Is dat in grote mate, dan is het relevant voor onze lezers en dus materiaal voor nieuwsbericht, reportage of analyse. Zo begrepen we tot eind jaren tachtig de wereld om ons heen, en kwamen nieuwsmedia tot hun keuzes voor onderwerpen en invalshoeken: het ging om staten, dus zette je correspondenten in de hoofdsteden daarvan. En het ging om de ideologisch geladen strijd in de politiek met hoofdletter P, en dus concentreerde je je blik op het politieke proces.

Maar nu...

Ideologische tegenstellingen? Tja. Is de SP met zijn verzet tegen Europese integratie links of rechts? Is Wilders met zijn steun voor homorechten progressief of reactionair? Was Clinton met zijn neo-liberale beleid links or rechts? Wat maakt het mij nu uit of in El Salvador of Nigeria nu een centrum-rechtse of centrum-linkse partij aan de macht komt?

Eén overkoepelende en ondubbelzinnige dreiging?

Zijn pandemieën nu het belangrijkste vraagstuk, fundamentalistisch terrorisme, milieuverniëting, klimaatverandering, abortus, armoede, watervoorziening, Russisch expansionisme, de opkomst van China, energiezekerheid, immigratie? Politieke strijd anno nu gaat in hoge mate over de vraag wie mag bepalen waarover de politieke strijd moet gaan. Al Gore kreeg de Nobelprijs niet omdat hij iets tastbaars presteerde, maar omdat hij met zijn klimaatfilm iets veranderde in de *perceptie* van miljoenen mensen. Dat is politiek in de 21e eeuw.

Er speelt nog iets.

Tegenwoordig is de macht van de nationale staat beknot. We hebben een terugtrekkende overheid, er kwamen machtige NGO's op, en Nederland droeg allerlei bevoegdheden over aan supranationale instellingen. Het ondertekende bindende internationale verdragen, terwijl het monetair beleid werd afgestaan aan Frankfurt. Het maakt tegenwoordig een stuk minder uit wie in Nederland politiek de baas is, want onze handen en voeten zijn voor een belangrijk deel gebonden. Het speelveld is begrensd door andere machten, en de uitslag van de strijd op dat speelveld is nu één uitslag tussen anderen. Wat Shell besluit over windenergie heeft veel meer impact dan wat de minister van milieu van Nederland besluit. Maar we hebben geen pakkende journalistiek voor zo'n Shell besluit, behalve 'het melden'.

Laat ik op deze plaats even benadrukken dat u probeert in vogelvlucht de contouren te schetsen van een veel complexer samenspel van ontwikkelingen.

Dank daarvoor. De kern hier is dat wij in de buitenlandjournalistiek onderwerpen en invalshoeken in hoge mate selecteren alsof de koude oorlog nog gaande is. En dat veel van onze binnenland journalistiek nog draait om het politieke proces, alsof daar nog steeds de belangrijkste besluiten vallen.

Daarom vindt u Den Haag Vandaag saai.

Niet zozeer saai als wel *a voice from the past*. Neem die opgewonden verhalen over 'spanningen in de coalitie', 'oppositie haalt hard uit naar...', 'CDA sluit geen enkele partij vooraf uit'... De implicatie van deze berichten is dat het lot van de lezers wordt bepaald in Den Haag, althans in extreem hoge mate, en dat er daarom honderden, jawel, honderden

journalisten daar full-time achter de ministers, staatssecretarissen en parlementariërs aan moeten lopen.

Dat is toch goed, de macht controleren?

Dat is inderdaad een essentiële taak van de media. De vraag is of de macht nog steeds bij het parlement en de regering ligt in de mate waarin die nu wordt toegekend. Ik lees trouwens mijn krant primair omdat ik wil snappen in wat voor wereld ik leef.

Niet alleen de wereld is veranderd, ook de toegang voor journalisten tot die wereld.

De tweede olifant in de kamer. Er zijn nu meer voorlichters in Nederland dan journalisten, net als in vrijwel ieder Westers land. Miljoenen werknemers in Nederland hebben tegenwoordig een de facto spreekverbod met de media, althans: ze moeten ieder contact vooraf melden aan hun afdeling voorlichting, die dan gezellig aanschuift bij een interview. In de meeste organisaties moeten managers nu aan Voorlichting preventief melding maken van situaties die negatieve publiciteit kunnen opleveren - zodat er alvast een respons kan worden uitgedokterd. PR en voorlichting vormen een korst om ons bestuur, politiek en bedrijfsleven, en het gevolg is dat we allerlei informatie niet meer kunnen bereiken. Het gevolg is ook dat journalisten tegen elkaar kunnen worden uitgespeeld: de afdeling voorlichting ruilt een nieuwtje voor een door Voorlichting gewenste invalshoek bij dat nieuwtje. Een politicus ruilt belastende kennis over een rivaal tegen een hartverwarmend De Mens Achter de Politicus-interview in het magazine. Als een onderzoeksjournalist na maanden spitten dreigt te komen met een onthulling, lekt Voorlichting een dag eerder over dat onderwerp een rapport naar een concurrerend medium, aldus de angel uit de onthulling de dag erna halend.

Het is allang niet meer zo dat achter de PR het 'ware verhaal' zit. PR is integraal onderdeel van het ware verhaal. Terroristen meten het succes van hun aanslag af aan de mate waarin hierover wordt bericht. Neem die grote, meer dan 24 uur durende moordpartij in Mumbai laatst. Ze hebben de communicatie vrijgegeven tussen het hoofdkwartier in Pakistan en de terroristen op de grond. Blijkt dat de leiding CNN zat te kijken, en felicitaties overbracht aan de moordenaars in Mumbai toen CNN overschakelde op *permanent coverage*.

Zo zijn beeld en werkelijkheid een grote soep geworden.

Voorbeeldje nog, anders?

Politieke partijen houden focus-groep onderzoek. Ze zetten burgers van wie ze hopen dat ze representatief zijn, in een kamer, en laten die voor zich uit kletsen over politici. Toen het CDA dit deed in de aanloop naar de vorige kamerverkiezingen, ontdekte die partij dat rivaal Wouter Bos op alle vlakken beter scoorde dan Jan-Peter Balkenende: innovatief, internationaal, dynamisch... Op één ding na: betrouwbaarheid. Toen is een campagne opgezet waarin Maxime Verhagen maandenlang probeerde om Bos als onbetrouwbaar neer te zetten, terwijl Balkenende superieur afstand zou houden. Daar komt die term 'draaikont' vandaan.

De wereld is veranderd, de journalistieke toegang ertoe, en ook het media landschap...

Olifant drie. Vroeger keek iedereen naar hetzelfde Journaal, was er geen internet, geen gratis kranten, geen satelliet tv. Je had één ideologische tegenstelling, en je had één Journaal dat daarbij beelden leverde. Daar keken miljoenen naar.

Nu heeft iedereen andere informatiebronnen, en in die fragmentatie moeten kwaliteitskranten een lijn uitzetten. Vroeger was je als journalist de persoon met de informatie, en dat was al heel wat. Nu heeft iedereen met een computer die informatie, of kan die met één zoekopdracht hebben. Wat is dan de onderscheidende waarde van een journalist en diens medium? Wil ik in NRC op maandagavond het verslag lezen van een wedstrijd op zaterdagmiddag? Of wil ik een verslag van wat er sindsdien over is gezegd door het leger experts en pratende hoofden?

PR is zo belangrijk geworden omdat media tegenwoordig niet alleen vensters zijn op de wereld, ze zijn ook de podia waarop conflicten in die wereld uitgevochten en beslecht worden. Media en hun keuzes zouden dus ook onderwerp moeten zijn van nieuws. Als CNN onwaarheden de wereld in stuurt, heeft dat politieke gevolgen. Wat er gebeurt in het medialandschap moet onderdeel zijn van waar het medialandschap weer over gaat.

Ik snak naar een voorbeeld.

De opkomst van Wilders. Misschien wel de meest relevante bronnen over de opkomst van Wilders zijn de hoofdredacteuren en chefs die ervoor kiezen zijn PR-stunts iedere keer breed uit te meten. Maar hoofdredacteuren en chefs laten zich niet ter verantwoording roepen, althans niet zoals zij zelf met politici doen. Dat moet je veranderen, of op zijn minst benoemen. Wilders gaat naar Engeland terwijl hij weet dat hij er niet inkomt. Waarom is dat voorpagina nieuws? Laat de hoofdredacteuren het maar uitleggen, en dan niet in een eigen veilige column maar in een ondervraging die even scherp en aanhoudend is als wanneer politici worden ondervraagd.

We zijn er bijna met de veranderingen. Ik heb nog staan: technologie en veranderde lezer.

Ja, we kunnen bijna naar suggesties voor oplossingen. Die technologie biedt namelijk de mogelijkheid om heel andere journalistiek te bedrijven, en dus ook de lezer op heel nieuwe manieren erbij te betrekken.

Want die lezer is ook echt anders, geloof ik. Nieuws is wat afwijkt van het alledaagse, maar volgens mij begrijpen wij de samenleving *as such* nauwelijks meer. Wie snapt de werking van de EU? Wie snapt de Islam? Wie snapt de mondiale financiële wereld? De klimaatscenario's? Vroeger had je de kerk, de vakbond, de politieke partij. Die legden je uit hoe de wereld in elkaar zat, en het nieuws was daarop de aanvulling. Maar deze instanties zijn hun gezag kwijt, ze *proberen* niet eens meer de wereld te verklaren. Wie gaat dat dan doen? Ik zou zeggen, daar ligt een waanzinnig gat voor kwaliteitsmedia.

Voorbeeldje?

Voorafgaand aan 11 september 2001 kwam de Islam nooit in het nieuws, en wisten mensen er vrijwel niets over - zoals nu over hindoes. Toen had je de aanslagen, en kwam er heel veel nieuws over de Islam. Maar nieuws is wat afwijkt van het alledaagse, dus wat kregen we: informatie over de Islam die juist niet representatief was - anders was het immers geen nieuws. We kregen constant de uitzondering op de regel, maar omdat niemand die regel uitlegde, gingen mensen de uitzondering (moslims zijn gewelddadig) aanzien voor de regel. Ik vind het verbijsterend hoe weinig mensen achter de PVV aanlopen, gezien het feit dat we nu al 8 jaar vrijwel exclusief negatieve dingen horen in de media horen over de Islam.

Ik denk dat media niet alleen het nieuws moeten doen. Ze moeten ook manieren vinden om te vertellen hoe de wereld waarop dat nieuws een uitzondering is, in elkaar zit. Maar hoe?

Ja, het wordt tijd voor oplossingen zodat critici deze kunnen afschieten als onrealistisch, en aldus voorbij kunnen gaan aan uw analyse en diagnose.

Kom kom, dat zegt u alleen maar omdat het tot nu toe soms zo is gegaan. De paradigma verschuiving moet denk ik zijn dat kranten niet gaan over nieuws, maar over inzicht. Niet wat er is gebeurd, maar wat er speelt. Je gebruikt het nieuws als aanleiding, als een aandacht trekkende kapstok voor je verhalen over de wereld zelf. En je legt steeds aan je lezers uit wat je doet, en waarom. *De* toegevoegde waarde van redacties bij kwaliteitskranten is hun vermogen om informatie kritisch te evalueren en te decoderen. Die expertise komt nu tot

uiting in de keuze van onderwerpen en invalshoeken, en doordat een hoop onzin uit de krant wordt gehouden.

Het punt is, in dit medialandschap kun je deze expertise veel explicieter te gelde maken. Dus benoemen hoe gratis kranten, met hun skeletredacties, weer in een PR-truc zijn getuimeld. Je kunt gaan uitleggen welke drie invalshoeken mogelijk waren bij een verhaal, en waarom je juist deze hebt gekozen. Je moet ook de PR-korst betrekken in je toon. Dus niet: 'Minister Bos reageert woedend' maar 'Minister Bos kiest voor woedende toon'- want hij heeft heus van te voren overlegd met zijn voorlichters over die toon.

Licht uw antwoord toe.

Je kunt in stukken benoemen dat er meerdere perspectieven mogelijk zijn. Dus een reportage die begint met: *"Als je in Gaza aankomt, ontdek je al snel dat er drie verklaringen circuleren voor de recente Israelische bombardementen. De eerste hoor je bij Hamas, namelijk..."* Of: *"Er zijn hier in Teheran grofweg drie perspectieven op de onlusten in Iran die vandaag hun vijfde dag in gingen. Die van het regime luidt ongeveer zo: De CIA heeft begin jaren vijftig onze democratie de nek omgedraaid en nu proberen ze het via die naieve demonstranten opnieuw. De demonstranten zelf intussen menen dat er gefraudeerd is met de verkiezingsuitslagen. Experts in het Westen menen dat de botsing het gevolg is van diepe verdeeldheid binnen het Iraanse establishment..."*

Dit gebeurt voor een deel al, natuurlijk, maar u zegt: integreer het in één verhaal, en benoem ook bij je reportages dat er een paraplu aan interpretaties zijn die ieder voor zich logisch zijn, maar nooit allemaal tegelijk waar kunnen zijn. Je hoeft niet de wereld vanuit het perspectief van één kamp weer te geven. Er zijn geen feiten, alleen beweringen en dat is een feit. En het enige waarover consensus bestaat, is dat nergens consensus over is.

Cute. Ik noem dit dan maar driedimensionale informatie. Een bewering is één dimensionaal, bijvoorbeeld: het klimaat verandert. Daar zet je - hoor en wederhoor - een bewering tegenover, bijvoorbeeld: 'Is het klimaat echt aan het veranderen? Kijk morgen naar Buitenhof, met een gelovige en een ontkenner.' Nu heb je twee dimensies, maar je kunt nog een niveau hoger, door vast te stellen dat de ogenschijnlijke onenigheid bij Buitenhof zelf ook weer een bewering is, namelijk: de vraag of klimaatverandering bestaat, is nog altijd een legitieme en serieuze vraag.

Je ziet nu iets vergelijkbaars gebeuren met de evolutieleer, waarover op één niveau wordt gezegd: wat kan de evolutieleer ons vertellen over het verschil tussen apen en mensen? Terwijl op een ander niveau wordt gezegd: klopt de evolutieleer wel? Driedimensionale informatie nu betreft bij de weergave van tegengestelde beweringen ook dat metaniveau.

Hoe?

Als ik dat wist, zou ik nu een vorstelrijk betaalde communicatie consultant zijn. Want als je weet hoe je informatie driedimensionaal maakt, heb je volgens mij de sleutel voor de 21e eeuwse media in zijn zak.

Waar hebt u wel een concreet plan?

Je kunt denken aan een dagelijkse column van de chef buitenland, waarin de lezer aan de hand van de artikelen op de rest van de pagina wordt bijgepraat over de afgelopen 24 uur op deze planeet. Dat zou zo kunnen gaan: *"Het was een pittige discussie vanochtend op de redactie hier want een flinke minderheid wilde openen met het referendum over Ierland, dat immers fundamentele hervormingen bij de EU dichterbij brengt, bijvoorbeeld de post straks van president, een post die misschien wordt vervuld door premier Balkenende. Daarom vonden*

we dat referendum in Ierland zo belangrijk, maar we kozen toch voor een opening met de laatste grote aanslag in Pakistan. Die aanslagen vinden nu zo vaak plaats dat het bijna eentonig wordt, maar vergis u niet. Het doelwit ditmaal waren de VN, in Islamabad, wat aangeeft dat ook de VN onderdeel is geworden van de strijd, en dat zelfs in de hoofdstad de veiligheidsmaatregelen tekort schieten. Pakistan heeft nucleair wapens, en een leger dat in hoge mate is geïnfiltriseerd door moslimfundamentalisten die als doel lijken te hebben om hun land in een kernoorlog met India te trekken.

Bij aanslagen vallen veel doden, maar wereldwijd zijn de werkelijke moordenaars nog altijd ziektes als malaria. Onze correspondent Wereldziekten en pandemieën ging langs bij de belangrijkste onderzoekers om uit te zoeken of deze ziekte er werkelijk met slechts x miljard euro de wereld uit te krijgen is. Vaste lezers weten dat wij van NRC de bevolkingsexplosie zien als het meest urgente probleem in de wereld, en vandaag hebben we een fascinerend stuk van onze correspondent populatiegroei uit Iran. Daar krijgen vrouwen gemiddeld inmiddels minder kinderen dan in Frankrijk. Wat een verschil met Jemen, een land dat jaarlijks van Nederland miljoenen ontwikkelingshulp ontvangt, maar waar vrouwen nog altijd minstens vijf kinderen hebben. We waren ook graag naar Congo gegaan waar wekelijks meer burgers sterven door militair geweld dan tussen Israël en de Palestijnen in een jaar, maar we kwamen er niet in."

En dat iedere dag?

Je levert eigenlijk een bijsluiter en een leeswijzer ineens. Lezers kunnen alleen die overzichtscolum volgen en dan weten ze wat er speelt in de wereld. Ze kunnen ook, eenmaal nieuwsgierig gemaakt, de verdiepende stukken zelf elders op de pagina lezen. Zo zou je het ook kunnen doen over Brussel, over Europa, maar ook over Den Haag. Je brengt een extra laag aan in je informatie voorziening, waarin je het ook kunt hebben over propaganda, PR, de vervechting tussen media en werkelijkheid, de beperking van je blikveld... Journalisten filteren en maken keuzes, dat is niet een sinister geheim dat we moeten proberen te verbergen. We moeten er juist over vertellen, niet als plicht maar als kans.

Is dit genoeg?

Tegelijk kun je ook nieuwe journalistieke dingen gaan doen, denk ik. Je moet de media gaan volgen, zoals je politici ook volgt. Als de Metro liegt, kan dat zeker zoveel impact hebben als wanneer de PvdA dat doet. Maar andere media zijn ook interessante bronnen. In een Libanese krant stond een tijd lang een dagelijks overzicht van de opiniepagina's in de Israelische en Arabische pers. Fantastisch! Een goed opiniestuk heeft één gedachte, die je dus ook in twee zinnen kunt samenvatten. Als ik het hele stuk wil lezen, klik ik op de site door. Ik zou graag iedere dag op mijn opiniepagina een mooi opgeschreven overzicht hebben van de debatten in Europese landen van de afgelopen week. Maandag Duitsland, dinsdag Frankrijk enzoverder.

Binnenlands nieuws?

We zouden als kwaliteitskranten moeten durven zeggen: en zo zit het volgens ons. Neem laatst de rel rond de moslimfilosoof Tariq Ramadan. Die is in een jarenlange campagne van alles beschuldigd. Op dat moment zeggen kranten: wij geven die beschuldigingen door aan onze lezers, en als iemand hem verdedigt, geven we dat weer door, en we interviewen hem een keer of laten hem een opiniestuk schrijven, en tja, aan het eind van die orkaan aan beweringen moet de lezer het maar uitzoeken.

Dan ben je dus een informatie service, een doorgeefluik. En het betekent dat iedereen vogelvrij is. Ramadan had het Centrum voor Informatie en Documentatie Israël tegenover zich, dat allerlei sympathisanten voorzag van beschuldigingen. Zo is Ramadan keer op keer verdacht gemaakt, toen bleek hij voor een Iraanse zender te werken, en daar ging-ie. Er was

nu het 'politieke feit geschapen' dat hij omstreden was, en dus kon hij niet aanblijven. Mijn ideale kwaliteitskrant zou direct twee redacteurs hebben vrijgemaakt, die alles hadden gelezen wat los en vast zat van en over Ramadan, die met iedereen die ertoe deed zouden spreken, en die dan, transparant en stap voor stap, zouden beargumenteren wat de bewijzen waren. Gewoon maar beschuldigingen tegenover elkaar zetten betekent dat je publieke figuren uitlevert aan de partijen met de sterkste PR-machine.

Is er nog meer aan uw walnootbrein ontsproten?

Ik noemde het net al, correspondenten rond thema's. Als ik al geïnteresseerd ben in de nieuwe president van Nigeria, dan is dat omdat ik vermoed dat die verkiezingsuitslag gevolgen heeft voor vraagstukken als de immigratie uit dat land, de olievoorziening of de bestrijding van religieus fundamentalisme. Niet meer de politiek staat centraal, maar deze mondiale problemen, en ik wil iets weten over politiek in de mate waarin die impact heeft op deze mondiale problemen.

Ik zou wel correspondenten in hoofdsteden behouden, maar in het niet-Westen zou ik ze vooral laten schrijven over de cultuur en het leven van alledag - meer antropologisch dus over de regel in plaats van de uitzondering. In Westerse hoofdsteden zou ik ze vooral laten schrijven op de oplossingen in die landen voor vergelijkbare problemen als bij ons. Ook in Frankrijk en Duitsland zitten ze met comazuipen, geweld tegen hulpverleners, problemen met uitzettingen; mag een Duitser met een Marokkaans paspoort zijn kind wel Günter noemen? Dat vind ik in principe veel interessanter dan de verdeeldheid binnen de Labourpartij.

Hoe kiezen die thematische correspondenten hun grote verhaallijnen?

Ik denk dat ze een Grote Vraag moeten gaan beantwoorden. De neiging bij de media is nu steeds sterker om de Antwoorden van de Straat voor te leggen aan de Staat. Dus bij Nova zetten ze een camera in een winkelstraat, en dan mag Jan en Alleman roepen wat er moet gebeuren in de zorg. Alsof Jan en Alleman daar iets van weet of snapt. Ik zou zeggen, achterhaal met welke vragen Jan en Alleman worstelt, en ga die beantwoorden.

Ik zou het geweldig vinden als bijvoorbeeld een intelligent, belezen en stilistisch begaafd iemand als Bas Heijne of Martin Sommer per 1 januari zou zeggen: ik ga een jaar lang uitzoeken of die klimaatverandering er echt is. Hij begint op kennisniveau nul, en bericht wekelijks over zijn vooruitgang. Aan het eind van het jaar meldt hij zijn antwoord, en kunnen lezers aangeven of ze hem nu aan het werk willen zetten over de vraag: als er geen klimaatverandering is, waarom geloven zoveel politici dit dan? Of, als die er wel is, waarom gelooft niet iedereen dit dan? Welke belangen spelen, welke PR spelletjes zetten die gevestigde belangen in?

U probeert dit nu zelf met de elektrische auto?

Fijn dat u mijn werk volgt. Ik dacht, hoe schrijf je interessant over het milieu? Nieuws over het milieu nu bestaat uit politieke debatten en topconferenties, en ministers of CEOs die een media moment meepakken - over het Binnenhof een rondje rijden in een elektrische auto ofzo. Verder verschijnen periodiek rapporten over de elektrische auto, geschreven voor ambtenaren en politici, met berichtgeving tot gevolg als: nog veel hindernissen voor elektrische auto.

Doodsaai milieu journalistiek

Ik dacht, als ik nu zelf een vraag formuleer en verslag doe van mijn pogingen deze te beantwoorden, dan maak ik alleen gebruik van die rapporten en media momenten etcetera in de mate waarin ik die nodig heb. Dan ga je dus van journalistiek die bestaat uit updates van een proces, naar journalistiek als gericht onderzoek. En ik bleek opeens te zijn bevrijd van de

voorlichters. Want ik concurrer niet meer met collega's om de nieuwste updatejes ("Essent bouwt 10.000 oplaadpalen"), en ik bericht over die rapporten niet wanneer ze verschijnen, maar als en wanneer ik ze nodig heb voor een antwoord op een concrete vraag.

Werkt het?

Ik loop tegen beperkingen aan, maar in essentie is het geweldig: ik mag mijn eigen nieuwsgierigheid achterna: kan, wil en moet Nederland als eerste land ter wereld over op de elektrische auto? Het is een feest om iets uit te zoeken, daarom ga je toch de journalistiek in?

Ik zie wel een medialandschap voor me waarbij onder de koepel van bijvoorbeeld NRC een aantal herkenbare journalisten elk een eigen Grote Vraag aan het beantwoorden zijn. Stel je ook voor wat je allemaal nog aan expertise kunt oogsten bij je eigen lezers, die immers tot de best opgeleide mensen van het land behoren?

Je moet ook nieuw durven denken. Klassieke journalistiek gaat bijna altijd over conflicten, direct of indirect. Het punt is dat met milieu het conflict gaat tussen wijzelf die nu alles opvreten en kaalgrazen, en de volgende generatie die het mag opruimen. Maar die generatie moet nog geboren worden, dus die gaat niet het Malieveld op, die heeft geen politieke partij.

Daarbij komt: waarom wil je als lezer liever niks horen over het milieu? Heel simpel, omdat je vermoedt dat het allemaal nog erger is dan je altijd al dacht, met gevoelens van machteloze wanhoop tot gevolg.

Vroeger, toen de politiek nog richtinggevend was, kon je denken: maar het staat nu in de krant, en dus zien politici dat dit leeft, en gaan ze er wat aan doen. Maar de politiek heeft niet zoveel meer te vertellen. Berichtgeving is nog altijd een soort brief aan de machthebber, vanuit het idee: kijk eens, dit gaat mis, hier moet iets aan gebeuren. Maar *be real*, wie verwacht nog dat de politiek echt iets vermag?

Qua milieu moet er daarom denk ik een draai komen, door journalistiek te maken over pogingen om de eigen organisatie milieu-duurzaam te krijgen. Bij die pogingen doemen problemen en hindernissen op, en die leiden je naar interessante journalistieke inzichten over de samenleving als geheel. Als je begint bij jezelf, met milieu journalistiek, kun je je lezers ook vragen om mee te denken en mee te doen; handelingsperspectief. Mocht de elektrische auto een goed en haalbaar idee blijken, dan kun je van NRC de eerste krant maken die met elektrische bestelbusjes wordt gedistribueerd. Die busjes worden vanaf volgend jaar gemaakt door een Nederlands bedrijf, en NRC zou er 600 nodig hebben. Ze kosten 25 mille per stuk, dus dat is ruim zestig euro per abonnee. Hoe stoer zou het niet zijn om dat geld bij elkaar te brengen? En zo'n fundraiser levert ongetwijfeld weer fascinerende inzichten op, steeds voortgedreven door een tastbare vraag: hoe gaan we dit doen?

Wie gaat de journalistiek straks betalen?

Tot voor kort haalden kranten als oligopolisten belachelijke rendementen, vaak wel 20%. Ideaal zou zijn als kranten cooperaties werden van hun lezers, die op hun spaarrekening met 4% genoeg nemen. Ik ben geen financieel specialist, maar dat het snel anders moet, lijkt wel duidelijk. Kwaliteitskranten drijven voor een belangrijk deel op personeelsadvertenties voor hoog opgeleiden. De nieuwe generatie studenten heeft geen abonnement meer, dus waarom zou je daar als werkgever straks adverteren?

De VPRO heeft iets interessants ontdekt aan hun achterban, namelijk dat hun leden ook heel geïnteresseerd zijn in *elkaar*. De VPRO datingsite is een enorm succes, want belangstelling voor de programma's van die omroep blijkt een uitstekende voorspeller voor het succes van een koppelpoging. Stel nu eens dat kranten in het hele land allerlei soorten bijeenkomsten organiseren waarop lezers elkaar treffen, onder het genot van hoogwaardige informatie? Niet alleen als datingmarkt, maar ook als trefpunt voor professionals in een bepaald beroep, lezers van een bepaalde leeftijd, mensen met een bepaalde intellectuele liefhebberij. Je hoort vaak

dat mensen die moeten bezuinigen hun krant wegdoen. Zo besparen ze per jaar 300 euro, maar ze gaan nog steeds voor 50 euro per persoon uit eten. Als je een deel van de geldstromen in het intelligente uitgaansleven jouw kant op krijgt, moet daar veel te halen zijn.

Mijn grootste hoop is het circuit van de dagvoorzitterschappen en lezingen. Bedrijven en overheden hebben voor hun congressen etcetera goed geld over voor een vaardige en aansprekende moderator of spreker. Dus stel, je bouwt vakkennis en bekendheid op via je krant en site, waarna die krant je traint in dagvoorzitten, en jouw diensten aanbiedt in het circuit. De opbrengsten gaan voor een deel naar jou en voor een deel naar de krant, die daarmee andere kosten dekt. Denk aan de muziekindustrie, waar artiesten nu hun muziek bijna gratis weggegeven, en hun opbrengsten halen uit optredens.

Hoeveel krijgt u eigenlijk voor deze lezing?

Normaal krijgen sprekers bij Johan de Witt niks, maar omdat ik 100% free-lance ben, ontvang ik duizend euro.

Duizend euro, voor dik 7.000 woorden? Zevenduizend woorden is een tiende van uw laatste boek. Zo'n tarief zal omhoog moeten wanneer uw bekostigingsmodel enig succes wil hebben.

Ook de langste reis begint met een eerste stap, Nederlanders zijn niet gewend te betalen voor informatie, ze vinden dat dat allemaal maar via de belastingen moet worden geregeld. Dus je maakt iemand professor en die gaat dan in de tijd van de universiteit een Johan de Witt lezing in elkaar zetten. Ooit krijgen Nederlanders door dat dit systeem enorme macht geeft aan de bureaucraten die de subsidies en professoraten verdelen, bureaucraten die zich weer achter voorlichters verbergen en dus heel moeilijk ter verantwoording kunnen worden geroepen.

Geen speld tussen te krijgen. Wilt u mij nu dan nu volgen naar The Erotic Cellar? Gaan wij elkaar eens even lekker te grazen nemen.